

<https://doi.org/10.53656/his2024-1-3-mis>

Civilization Boundaries
Цивилизационни граници

МИСИЯТА НА ЙОХАН ЯКОБ КУРЦ ФОН ЗЕНФТЕНАУ ДО КОНСТАНТИНОПОЛ (1623 – 1624) И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ХАБСБУРГСКИТЕ ДИПЛОМАТИ НА БОСФОРА СЛЕД ДЪЛГАТА ТУРСКА ВОЙНА

Д-р Анелия Стоянова

Институт за исторически изследвания – БАН

Abstract. Lasting for over a decade, the Long Turkish war (1593–1606) temporarily disrupted the diplomatic contacts between Habsburgs and Ottomans. Like any other agreement between Vienna and Istanbul, the peace treaty of Zsitvatorok (1606) left various controversial questions unresolved and provided further issues to negotiate. The present article aims at outlining and analyzing the main challenges the Habsburgs diplomats in Istanbul were faced with during the first two decades after the reestablishment of permanent diplomatic contacts (1608) following the end of the Long Turkish War. The study focuses on the diplomatic mission of Johann Jakob Kurz von Senftenau (1623 – 1624). The choice to examine this particular mission in detail is due both to the good volume of preserved archival documents on its progress, and to the fact that it is among the lesser-known Habsburg embassies in Constantinople from the beginning of XVII century. Along with the ever ongoing negotiations of disputable articles of the peace agreements, rebuilding the intelligence network, and organizing safe transportation of the diplomatic correspondence to the Imperial court in Vienna emerge as tasks of primary importance. The financial struggles in times of inflation and the frequent change of Ottoman rulers also stand out as main challenges for the Habsburg diplomats to handle.

Keywords: Early modern diplomacy; Habsburg-Ottoman relations; Johann Jakob Kurz von Senftenau; Ottoman empire; succession crisis

Продължила повече от десетилетие, Дългата турска война (1593 – 1606) временно прекъсва дипломатическите контакти между Хабсбургската и Османската империя, възобновени едва в годините след подписването на мира от Зитва Тьорок (11 ноември 1606 г.). В контекста на дипломатическите отношения мирното споразумение се разглежда като вододел, тъй като със сключ-

ването му Виена и Константинопол, поне на хартия, започват да се възприемат като равнопоставени страни на масата на преговорите. Потвърдено е териториалното status quo, а задължението на Хабсбургите да изплащат ежегоден трибут на Високата порта, остава в миналото, като е заменено с еднократен почетен дар от 200 000 флоринта (Ziegler 2004, pp. 345 – 346). Както всяко друго споразумение между Виена и Истанбул, мирният договор от Зитва Тьорок оставя различни спорни точки неразрешени и отваря допълнителни въпроси за преговори.

Настоящата разработка има за цел да очертае и анализира някои основни предизвикателства, пред които са изправени хабсбургските пратеници в Истанбул през първите години след възстановяването на постоянните дипломатически контакти между императора и султана, като се фокусира върху мисията на пратеника Йохан Якоб Курц фон Зенфтенау (1623 – 1624) в османската столица. Изборът на конкретната мисия се дължи както на добрия обем свидетелства, документирали хода ѝ, така и на факта, че е сред слабо изследваните до момента хабсбургски посланичества в Константинопол от началото на XVII век. Не без значение е изчерпателният и аналитичен характер на финалния доклад, подготвен след края на мисията. Той отразява както конкретния опит и затрудненията на дипломата по време на пътуването и престоя му в османската столица, така и наблюденията му върху дейността на хабсбургските представители на Босфора и разсъжденията му в посока подобряване условията им на работа.

Хабсбургските пратеници в Константинопол през първите две десетилетия след Дългата война

Полученото с подписването на мира от 1547 г. от австрийските Хабсбурги право да изпращат свой постоянен представител в османската столица, е от съществено значение за развитието на дипломатическите отношения между Виена и Високата порта.¹ По време на Дългата турска война Хабсбургите не разполагат с функционираща разузнавателна мрежа в Османската империя, което неминуемо има своето негативно отражение в хода на конфликта, а след подновяването на дипломатическите отношения изграждането ѝ е сред приоритетните задачи на хабсбургските дипломати на Босфора. В периода от подписването на мира от Зитва Тьорок до 1663 г. хабсбургско-османските отношения се характеризират с политически мотивираното „приятелство“ между императора и султана, като основна цел са спазването на мира и постигнатата през 1606 г. номинална равнопоставеност помежду им. През първата половина на XVII век мирът е удължаван пет пъти (Виена 1615, Коморн 1618, Гиармат 1625, Съони 1627, Съони 1642, Константинопол 1649 г.), но взаимните набези в пограничните територии продължават. Ако до 1610 г. хабсбургската източна политика се ръководи от т. нар. Таен съвет (Geheimer Rat),

то след 1610 г. ръководен орган отново става Придворният военен съвет (Hofkriegsrat)², чиито членовете, като Михаел Адолф фон Алтан и Герхард фон Квестенберг, са основните експерти по въпросите на хабсбургско-османските отношения. Важен орган, от който Придворният военен съвет зависи финансово, е Придворната финансова камара (Hofkammer). Успехът на дипломатическите мисии обаче в огромна степен зависи от подготовката и квалификацията на хабсбургските дипломати (Szabados 2023, pp. 36 – 37; Szabados 2019, pp. 121 – 122).

Трябва да се отбележи, че все още отсъства диференцирана дефиниция на дипломатическите длъжности, която да формулира специфичните характеристики на основните категории пратеници, като добре познатите и общоприети термини велик посланик, интернунций и постоянен представител (резидент) (Cziráki 2020, p. 44). Не без значение за изследването на дейността и личните им истории е фактът, че обемът на запазения изворов материал за отделните личности в голяма степен варира, което в някои случаи ограничава възможностите за задълбочаване и системно проследяване на изследваните казуси. Въпреки нарасналия научен интерес в последните години все още има редица неизследвани аспекти на проблематиката.

Хабсбургските резиденти се задържат в османската столица в продължение на няколко години и въпреки по-ниския си дипломатически ранг и по-скромния си бюджет в сравнение с великите посланици (Großbotschafter), на практика, представляват ключовите носители на хабсбургската османска политика. Въпреки съществените трудности, с които са свързани изборът, финансовата издръжка и най-вече самата дейност на дипломатите на Босфора, постоянното представителство предлага нови и значително по-широки перспективи за опознаване на другия и събиране на разнообразна полезна информация³. През разглеждания период хабсбургските резиденти са двама – Михаел Щарцер (1610 – 1622) и Себастиан Лустриер фон Либенщайн (1624 – 1629). Не са известни данни относно образованието и предишния опит на двамата дипломати, тъй като до този момент няма задълбочени изследвания, посветени на техните личности и мисиите им.

На следващо място трябва да се споменат великите посланици, които от началото на XVII век нататък участват в размяната на ратифицираните мирни споразумения и оторизират новия мирен период според комплексни церемониални практики в името на императора.⁴ Великите пратеничества представляват особено пищни и сложни за организация делегации на най-високо дипломатическо ниво, ограничени във времето и в повечето случаи създадени в рамките на мирни преговори (Ziegler 1996). Към тях се числят пищните мисии на Адам фон Херберщайн⁵ (1608, изпратен на мястото на отзования Ханс Кристоф фон Тойфел), Херман Цернин фон Чудениц (1616 – 1617, 1644 – 1645), Лудвиг фон Молард (1618 – 1620) и Йохан Лудвиг фон Куфщайн (1628 –

1629). За разлика от Адам фон Хербершайн, чиято дейност до 1608 г. е концентрирана изцяло в Централна Европа, Ханс Кристоф фон Тойфел и Херман Цернин имат предишен практически опит, тъй като са посещавали Ориента (Cziráki 2020, pp. 48 – 49). За Йохан Лудвиг Куфщайн, който се смята за особено ерудиран за времето си, е известно, че посещава университетите в Прага и Йена, след това в Падуа, Болоня и Сиена. Посещава и Испания, като се занимава с испанска литература (Kuefstein 1615, p. 214).

Към третата група пратеници спадат дипломатите с краткосрочни мисии с различни задачи, като например преговори за подновяване на мира, поздравяване на нов султан за възкачването му на трона, внасяне на оплаквания във връзка с османските набези на териториите на военната граница в унгарските земи, преговори относно спорната принадлежност на конкретни крепости и села, доставяне на подаръци за султана и други високопоставени лица. В сравнение с предходните две тази група пратеници е по-слабо изследвана. Мисията на интернунция Йохан Якоб Курц фон Зенфтенау (1623 – 1624), разгледана в настоящата разработка, е именно сред тези в голяма степен непознати за историческата наука дипломатически мисии. Без да има претенции за изчерпателност, предложеният анализ на запазените архивни материали във връзка с посланичеството на Курц има за цел да допринесе за по-задълбоченото познаване на османската политика на Хабсбургската монархия през разглеждания период.

Мисията на Йохан Якоб Курц фон Зенфтенау (1623 – 1624)

Дипломатът Йохан Якоб Курц фон Зенфтенау (1583 – 1645) се отправя към османската столица начело на хабсбургско пратеничество, натоварено със задачите да поздравя Мурад IV за възкачването му на престола, да изиска отстъпването на няколко унгарски села, да договори условията за свикването на погранична комисия⁶ и да преговаря относно подновяването на мира. Роден в Прага като син на императорски съветник, Йохан Курц служи на Хабсбургите като дипломат във френския, полския и османския двор, преди да се присъедини към Йезуитския орден през 1624 г. Той е известен като автор на немския превод на биографията на император Фердинанд II (*Ferdinandi II christlich heroische Tugenden*, Wien 1638), написан на латински от неговия колега йезуит Вилхелм Ламормайни (*Ferdinandi II. R. Imper. Virtutes*, Wien 1637).⁷

Курц фон Зенфтенау започва своето пътуване до Истанбул на 13 юли 1623 г., като пътува по маршрута през Буда, Белград и София. До този момент малко е известно за хода на посланичеството и престоя му в османската столица. От инструкцията на император Фердинанд II става ясно, че Курц пътува към Истанбул заедно с османския пратеник във Виена Ахмед бей.⁸ Според Бертолд Шпулер дипломатът е придружен от драгомана Йохан Паул Дамиани⁹ и неговия колега дипломат Себастиан Лустриер фон Либенщайн, който ще остане в

Истанбул като императорски резидент до 1629 г. (Spuler 1935, p. 332).¹⁰ Небезизвестният драгоман Йосиф Барбато (Josephus Barbato), служил на императорските резиденти в продължение на над две десетилетия (1623 – 1645), също е изпратен в османската столица през 1623 г. (Czirák 2016, 32), а вероятността да е пътувал в антуража на Курц, е голяма.¹¹ Друг спътник на дипломата е избраният от унгарския палатин Миклош Естерхази (1625 – 1645) съветник по унгарските въпроси Андраш Изденци.¹² Редица трудности по пътя, свързани с непредвидени обстоятелства, неблагоприятни метеорологични условия и здравословно неразположение значително забавят придвижването на посланичеството, което достига османската столица едва на 9 ноември 1623 г., четири месеца след потеглянето си.¹³ Запазените писма до императорския двор, изпратени от Буда, Белград и София, дават добра представа за хода на този първи етап на мисията.¹⁴

Йохан Курц прекарва в османската столица приблизително половин година, но по обратния път е задържан три месеца в Буда и пристига обратно във Виена едва на 23 ноември 1624 г.¹⁵ Аналитичната част от заключителния доклад на Курц излага обобщените му наблюдения върху състоянието на Османската империя, нейното управление и администрация, вътрешно- и външнополитическите ѝ проблеми, както и върху работата и трудностите пред дипломатическите представители на Босфора. От друга страна, дипломатът споделя размислите си относно възможните ползи за християнския свят при евентуална военна офанзива, както и валидни контрааргументи в интерес на спазването на мира.

С цел да илюстрира предизвикателствата пред посланичеството, в частност и хабсбургските пратеници в османската столица през разглеждания период, като цяло, настоящата разработка маркира три тематични аспекта. Без претенции за изчерпателност са анализирани последствията за дипломатите от честата смяна на османските управници, високата инфлация и финансовите затруднения, както и необходимостта от оптимизиране организацията на кореспонденцията с императорския двор и полагането на основите на т. нар. тайна кореспонденция (Geheime Korrespondenz).

Честата смяна на османските управници

Престоят на Курц в Белград (22 септември – ок. средата на октомври 1623 г.) е белязан от силните вълнения във връзка с поредица неочаквани за дипломата смени на везири и други високопоставени лица. През първите десетилетия на XVII век управленската криза и вътрешнополитическите сътресения в комбинация с поредицата от външнополитически и военни конфликти отслабват сериозно централната власт в Османската империя (Mantran 2011, pp. 241 – 250; Matuz 2012, pp. 163 – 183). Нестабилността и бързо променящите се обстоятелства водят до чести рокади на високите управленски позиции.

От чуждестранните дипломати, в това число и Курц, се изискват много добра ориентация в новата ситуация и бърза реакция за спечелването на предразположението на новоиздигнатите османски чиновници. Това, от своя страна, е обвързано със сериозни разходи, тъй като е прието новоназначените везири да бъдат поздравявани от чуждите представители в столицата с парични и материални подаръци. Тези, които пропуснат да го направят, по думите на Курц, рискуват да бъдат осмивани, обиждани, дори преследвани. Хабсбургските дипломати често споделят, че в преговорите с османците не може да се постигне нищо без предлагането на финансов стимул.¹⁶

Йохан Курц не посреща с радост новината за свалянето от власт на бейлербея на Буда Суфи Мехмед паша, който в периода 1616 – 1626 г. неколкократно с прекъсвания заема поста. Суфи Мехмед паша успява да поддържа добър тон с хабсбургския двор, като двустранно се разменят уверения в приятелски намерения и желание за спазване на мира. Кратка справка относно кариерата на бейлербея добре онагледява хаотичността и несигурността на назначенията през разглеждания период.¹⁷ В края на септември 1623 г., скоро след като Курц отпътува от Буда в посока Белград, Бебр Мехмед паша е назначен на поста. За него Курц докладва, че е бивш бейлербей на Египет, има буен характер и може да се очаква да не бъде добър съсед.¹⁸ Потенциален проблем е и липсата на подаръци за новия бейлербей. Много скоро обаче Суфи Мехмед паша е възстановен на позицията си, а Бебр Мехмед паша е обезглавен (на 5 октомври с.г.) по заповед на султана (Kármán 2022, p. 14).

Важно е да се отбележи, че предвид централното значение на военната граница между владенията на императора и султана, дипломатическите контакти между управниците на османските крепости в унгарските земи и хабсбургския двор заемат ключово място при изследването на отношенията между двата властови центъра (Radway 2017). През XVI и XVII век ролята на бейлербея на Буда в комуникацията между Виена и Високата порта е от първостепенно значение. В турбулентните условия на нестабилна султанска власт и постоянни смени на висшите чиновници в началото на XVII век, на високи позиции в столицата често се оказват лица, некомпетентни по въпросите, свързани с проблемите на военната граница в унгарските земи. Това придава допълнителна важност на ролята на будинския бейлербей като ключова фигура в отношенията с Хабсбургите и техните местни представители. Скоро след пристигането си в Константинопол Курц установява, че ще бъде изключително трудно да постигне съществен напредък в преговорите относно свикването на планираната погранична комисия. Решенията, в тази връзка, биват отлагани и делегирани на бейлербея на Буда, на чиито съвети се ослабват неориентираните в унгарската проблематика управляващи в столицата: „[...] *опасявам се също така, че те ще искат да препратят всичко към везира на Офен (Буда), в когото Ваше Височество има разумен приятел, тъй*

*като тук всеки зависи от неговите съвети и мнение, причината за това е, че почти никой не е запознат с унгарските работи [...] и по мое мнение, подаръкът, който беше направен тук на Али ага като негов агент, е много добра инвестиция [...]*¹⁹.

От друга страна, новината за смяната на великия везир Мере Хюсеин паша²⁰ е посрещната от дипломата с нескрито облекчение. Курц го описва като враг на мира и силно симпатизиращ на трансилванския войвода Габор Бетлен (1580 – 1629). Курц предполага, че заповедта за изпращане на войски в подкрепа на Бетлен, които среща по пътя си към Белград, идва именно от Мере Хюсеин паша и не може да бъде пренебрегната от бейлербея на Буда въпреки обещанията му да запази мира. След отстраняването на Мере Хюсеин от поста велик везир Курц пише до Суфи Мехмед паша с молба за поддържане на приятелство и мирно съседство и повторно обещава заявената от императора сума като подарък (25 000 талера за пашата и 4000 талера за кехаята). Хабсбургският двор трябва да бъде подготвен за реакция в зависимост от действията на бейлербея – или да предостави обещаната сума, или да изпрати военен отговор, в случай че Габор Бетлен все пак бъде подкрепен. Курц смята, че е добра идея императорът лично да пише на Суфи Мехмед паша, за да има апелът за спазване на мира по-голяма тежест.²¹

Издигането на Кара Кеманкеш Али паша²² за нов велик везир е пряко свързано с най-съществената рокада в османската столица от началото на септември 1623 г., а именно повторното сваляне от власт на султан Мустафа I²³, в което везирът взема дейно участие. Курц е известен за събитията при пристигането си в Белград, като по думите му, всичко се е случило със съгласието на самия Мустафа I. На власт идва вторият син на неговия брат Ахмед I (1603 – 1617) и брат на обезглавения султан Осман II (1618 – 1622) – Мурад IV²⁴. Според доклада на Курц новият султан е четиринадесетгодишно момче²⁵. В действителност Мурад IV е едва на 11 години и близо десетилетие напред властта се упражнява от неговата майка – валиде султан Кюсем. Промяната в султанската власт налага хабсбургският дипломат спешно да промени акредитивните си писма, които трябва да бъдат представени пред новия султан след пристигането му в столицата. Курц изпраща пратеник до императора с молбата да му бъдат издадени нови документи в най-кратък срок, като пише и до президента на Придворния военен съвет, за да обясни спешността на въпроса.²⁶

В първите дни след пристигането си в Истанбул хабсбургският дипломат все още очаква завръщането на куриера с променените акредитивни писма. Заради извънредното забавяне Курц подозира, че куриерът е пострадал по пътя. Тъй като дългото отлагане на аудиенцията при султана не се отразява добре на репутацията на пратеника, той не вижда друга алтернатива и решава да промени съществуващото писмо до султан Мустафа I, като напише името

на султан Мурад IV и инсценира, че „новото“ писмо е пристигнало през Венеция. За негова радост куриерът пристига два дни преди планираната аудиенция.²⁷

Друг съществен проблем е, че подаръкът, който Курц носи, е предназначен за бившия султан Мустафа I, който през краткото си управление не е посетен от императорски пратеник и съответно не е получил полагащия му се дар от хабсбургския двор. За Мурад IV е изискан нов, отделен подарък, изпращането на който би отнело твърде много време и ресурси, също така би отложило аудиенцията още повече. С големи усилия Курц успява да допълни подаръка, така че да бъде приет и високо оценен.²⁸ На почти всеки императорски пратеник се налага да добавя предмети към подаръка, който носи, така че неговият случай не е изключение.

Дипломатът пише до хабсбургския двор, че при пристигането му в Истанбул всеки си представя „планини от злато“: „[...] *iederman mit meiner ankhoftt guldene perg imaginirt und verhoftt* [...]“²⁹. Ситуация от началото на януари 1624 г. добре илюстрира затрудненото му положение. Курц докладва, че все още не е успял да получи лична аудиенция с великия везир, тъй като от него е изискан допълнителен паричен подарък за великия везир, различен от вече получения.³⁰ Същевременно Али ага, главен чауш и агент на бейлербея на Буда в столицата, също изисква парична компенсация, за да си сътрудничи с хабсбургското посланичество. Поради недостига на средства скоро след пристигането си в Истанбул Курц се вижда принуден да обещае парични подаръци, с които не разполага, и да поеме личен ангажимент за изплащането им преди отпътуването си от Буда към Виена след края на мисията.³¹

Смените на османските управници усложняват съществено финансовата ситуация на хабсбургските дипломати, затова според Курц е добра идея при изпращането на мисия да се подготвят средства, които при необходимост да позволяват бърза реакция – „[...] *трябва да бъде подготвен с допълнителни подаръци за постоянните рокади на офицери, които се случват почти ежедневно* [...]“.³² Дипломатът е убеден, че ако разполага с достатъчно финанси, за да раздава на новоназначените османски служители подаръци от името на Фердинанд II, лесно би могъл да ги спечели на своя страна. Липсата на средства за подаръци при неочаквани смени във властта не само забавя работата на дипломатическите мисии и подронва репутацията на дипломатите, но може да доведе и до враждебно отношение. При свалянето на Али паша от поста велик везир в началото на април 1624 г. Курц пише до императора: „[...] *как, съвсем неочаквано, вчера великият везир Али паша беше удушен по заповед на турския султан, а на негово място беше назначен друг велик везир и той скоро трябва да замине с войската. Освен това е постановено каймакам или управител да управлява тук в негово отсъствие; всички посланици, намиращи се тук, трябва, според стария обичай, да поздравят тези двамата*

с впечатляващи подаръци, а който пропусне да го стори, може да очаква всякакви обиди и преследвания [...]“³³.

Високата инфлация и сериозните финансови затруднения

Постоянен мотив в докладите на Курц до императорския двор са сериозните финансови затруднения, с които се сблъсква поради резкия скок на цените в османската столица. Той споделя опасенията си, че ограничените му ресурси ще станат причина за подигравки и ще навредят на репутацията му.³⁴ От коментари в по-късните му писма става ясно, че финансовите проблеми на хабсбургските представители действително уронват авторитета им и им носят презрение.³⁵ Дипломатът многократно споменава, че не е очаквал подобно „необичайно поскъпване“ (ungewöhnliche teuerung) и се нуждае от повече финансови ресурси от планираното в началото на мисията.³⁶ Той дава и конкретни примери за темпа на увеличение на цените. При пристигането си в османската столица в края на 1623 г. за конкретно количество месо плаща 12 аспера, а няколко месеца по-късно, в началото на април 1624 г., за същото количество са му необходими 30 аспера.³⁷

Причините за високата инфлация са комплексни. След обезценяването от 1585 – 1586 г., при което акчето губи 44 процента от сребърното си съдържание, османската валута навлиза в период на изключителна нестабилност.³⁸ В изследване върху инфлацията в Османската империя Шевкет Памук представя данни, според които цените в Истанбул, изразени в грамове сребро, са най-високи именно през първата четвърт на XVII век (Pamuk 2001; Pamuk 1995). В друго изследване Памук заключава, че повишенията на цените може да са внесени от Европа чрез търговия и търговски дефицити и в същото време да са причинени от промени в скоростта на циркулация на парите (Pamuk 2001, р. 83).

Задържането на дипломата в османската столица по-дълго от планираното допринася за усложняването на ситуацията, тъй като издръжката, с която потегля от Виена, е за период от осем месеца (юли 1623 – февруари 1624 г.). Османските власти забавят отпътуването му заради тежката зима, лошите пътни условия и недостига на подходящи водачи, които да го съпроводят. Дипломатът обаче подозира различни мотиви, свързани с намеренията на императорския двор, които са поставяни под въпрос в Истанбул.³⁹ В средата на март той за пореден път пише до хабсбургския двор във връзка с финансовите си затруднения: „[...] *Най-милостиви император и господар, Ваше Височество ще да е бил осведомен в каква финансова мизерия се намирам тук, тъй като все още не е пристигнало Вашето обменно писмо, а осемте месеца, за които бях получил издръжка, вече изтекоха, тукашното увеличение на цените е почти нечувано и с толкова непланирани разходи за подаръци, за които не ставаше и дума, докато бях още във Виена, сам се чудя как толкова дъл-*

го успявам да се справя [...]“.⁴⁰ Дипломатът очаква да получи от императора т.нар. *Wechselbrief*, или обменно писмо⁴¹, срещу което да му бъде изплатена изпратената конкретна сума. Отчаян от крайния недостиг на средства, месец по-късно Курц се вижда принуден освен писмени съобщения да изпрати и свой личен куриер до императорския двор.⁴² Обменното писмо пристига малко преди дипломатът да отпътува към Виена. Стойността му е 30 000 талера, но е в толкова лошо състояние, че успява да получи едва 24 976 ½ талера за него. Отговорни за случилото се с останалите 5902 ½ талера според Курц са търговците, обменили парите.⁴³

От получената сума дипломатът изплаща обещаното на Али ага – агент на бейлербея на Буда. 750 талера са изплатени Йохан Паул Дамиани, който изпада в сериозни задължения, тъй като не получава редовно заплащане за услугите си към посланичеството, въпреки че винаги е старателен и ефективен в работата си. Неизбежен е паралелът с историята на Матео дел Фаро, един от главните хабсбургски драгоманни от втората половина на XVI век. Въпреки ключовата си за функционирането на хабсбургското разузнаване роля, Дел Фаро не получава адекватно и навременно заплащане и е принуден да живее в дългове.⁴⁴ Резидентът Себастиан Люстриер също получава 500 талера, защото към този момент не разполага с почти нищо от парите, които е получил, преди да напусне Виена, и е в очакване на следващото плащане от императора. Договореният му годишен бюджет е в размер на 3300 талера, така че сумата, получена от Курц, може да бъде приспадната от нея. По молба на Люстриер императорският преводач Йосиф Барбато остава в Константинопол заедно с него, като драгоманът получава авансово плащане от Курц от 124 талера. Дипломатът споделя впечатленията си от него като трудолюбив и затворен човек, който ще бъде добър и ценен служител на императорското посолство. Особено ценна за него ще бъде възможността по време на престоя си в Истанбул да подобри знанията си по османотурски език.⁴⁵

Надеждна кореспонденция с императорския двор

В заключителния си доклад след края на мисията Йохан Курц споделя редица наблюдения и разсъждения във връзка с проблемите, които липсата на постоянна надеждна кореспонденция с императорския двор създава за хабсбургските дипломати. Текущите му писма, изпращани от Истанбул, от своя страна, разкриват личния му опит и затруднения, породени от отсъствието на редовни инструкции. През януари 1624 г. той пише до Фердинанд II: „[...] Освен това чакам с голямо нетърпение писмо от двора, защото през цялото време, с изключение на това, което куриерът ми донесе, когато го изпратих за новите акредитивни писма, получих няколко букви, които не само усложняват преговорите, понеже се налага да се информирам от чужди и понякога съмнителни места, но и също така малко опетняват репутацията ми,

*защото сред непознатите се създава впечатление, че съм бил забравен от двора [...]*⁴⁶.

Курц обобщава две причини за проблемите на дипломатите, в тази връзка. На първо място, има само два варианта за доставяне на писмата – с нает куриер през Буда или през Венеция, тъй като използването на маршрута през Трансилвания, Полша и Молдова е сложно и неудобно. Куриерите струват скъпо – средно 240 талера на пътуване (Szabados 2023, p. 53) и редовно са задържани за дълги периоди както по пътя, така и в императорския двор. Дори има моменти, когато няма налични куриери. Маршрутът през Венеция, от една страна, е твърде бавен. Разстоянието е голямо и напредването на транспорта зависи от метеорологичните условия и морските течения. По-неприятен е фактът, че венецианците пропускат единствено удобната и задържат или премълчават неудобната кореспонденция – проблем, с който се сблъскват и колегите им през втората половина на XVI век.⁴⁷ Хабсбургският двор е наясно с проблема и още в инструкцията си пратеникът е призван да намери доверени лица в Белград и София и да се договори с тях срещу заплащане да поемат грижата за бързото и сигурно транспортиране на кореспонденцията с резидентите на Босфора.⁴⁸ На практика Курц полага основите на новата система на тайна кореспонденция, базирана частично на вече съществуващи структури.

Курц влиза в контакт с рагузец от София на име Йеронимо Граси, като споменава и мъж на име Стефан Гало. От името на императора дипломатът обещава на Граси 240 талера годишно срещу услугата със собствени куриери да доставя до София писмата от императорския двор, а пощата от резидента – до Белград. Там кореспонденцията трябва да бъде предавана на друго доверено лице – Матео Стурани. С него е сключено подобно споразумение, отново срещу 240 талера на година, като той се съгласява да доставя императорските писма от Белград до София и писмата на дипломатите от Белград до Буда. В Буда Курц се договаря за изпълнението на подобна услуга с младия рагузец Джовани Пелегрини. За 160 талера на година той поема доставката на писмата на императорския двор от Буда до Белград и на тези от резидента до Коморн. Курц му дава половината от парите в аванс. Транспортирането на кореспонденцията между Коморн и Виена следва да се организира с помощта на управителя на Коморн. Курц вярва, че ползата от тази сложна система ще бъде забележима много скоро и ще улесни до голяма степен процеса на придвижване на писмата. За да се гарантира функционирането на организацията, Граси, Стурани и Пелегрини трябва навреме да получават годишните си плащания. Курц предлага Граси и Стурани да бъдат заплащани от резидента в Константинопол, а Пелегрини – от управителя на Коморн. За целта дипломатът в османската столица трябва да получи допълнителни 480 талера към годишния си бюджет, а управителят на Коморн – допълнителни 80 талера тази година и 160 талера от следващата година. При така поставените усло-

вия, дипломатът успява да впише необходимите разходи за възнагражденията на агентите в София и Белград (480 талера) в зададената в инструкцията му сума от 500 талера. Курц искрено препоръчва навременното им заплащане да бъде приоритет, защото тази система, ако работи по план, би донесла голямо предимство както за Свещената Римска империя, така и за наследствените земи на Хабсбургите.⁴⁹ Във финалния доклад на дипломата има податка, че Граси, Гало и Стурани и по-рано са извършвали услуги, свързани с транспортирането на кореспонденцията, но едва с дейността на Курц системата се „институционализира“, като се създава инфраструктура и за придвижването на евентуални донесения на хабсбургски агенти, независими от резидентите в османската столица. Може да се предположи, че отговорните за тайната кореспонденция са се занимавали и с шпионаж (Szabados 2023, p. 53).

Курц вижда в липсата на конкретно лице от Придворния военен съвет, на товарено лично да води кореспонденцията с резидента в османската столица, втората сериозна причина за тромавото функциониране на комуникацията между дипломатите и двора. Поради изобилието от работа и проблеми, чакащи решение, липсата на лична отговорност води до големи забавяния в процеса на отговаряне на писмата и оставя дипломатите без инструкции в условията на бързо променящите се обстоятелства. Това подронва авторитета им сред останалите европейски дипломати в Константинопол. Курц смята, че е препоръчително кореспонденцията с дипломатите на Босфора да се повери поименно на избран секретар на Придворния военен съвет или на доверен член на Придворната финансова камара, така че това да стане нечия лична задача и да улесни целия процес. Той следва да отговаря за обсъждането на отговорите, съставянето на писмата и изпращането им, а също така и за информирането на императора за неотложните въпроси. По този начин хабсбургските дипломати ще бъдат по-бързо и по-добре осведомявани за актуалните новини, получавайки допълнителни инструкции. Тъй като добрата кореспонденция с дипломатите е от съществено значение, допълнителните усилия определено си заслужават.⁵⁰

* * *

Йохан Якоб Курц фон Зенфтенау напуска османската столица и се отправя обратно към Виена на 17 юни 1624 г.⁵¹ Себастиан Лустриер фон Либенщайн остава в Истанбул като хабсбургски резидент и поема отговорността да продължи започнатите от Курц преговори по редица въпроси. Сред тях са освобождаването на пленници и възстановяването на щетите, нанесени от последния граничен конфликт, като обсъждането на последното е отложено и делегирано на бъдещата гранична комисия. Задържан в Буда три месеца, Курц вижда в това време възможност да следи отблизо османските действия и планове и да обсъди с бейлербея темите на водените в Константинопол преговори, като особено внимание се отделя именно на граничния въпрос. Курц е

категоричен, че императорът няма намерение да плаща под каквато и да било форма ежегоден трибут, нито да обсъжда отстъпването на погранични крепости. Фердинанд II държи да се придържа към вече договорените условия на мира, а Курц е получил потвърждение за същите намерения от страна на великия везир, мюфтията и други везири. Използвайки „амбицията и алчността“ на бейлербея, дипломатът успява да договори работата на комисията да започне в най-кратък срок. През март 1625 г. като член на Придворния военен съвет дипломатът лично е изпратен да се присъедини към нея. Придружава го тайният съветник и президент на Придворния военен съвет полковник Рейнбалд граф Колато.⁵² Работата на граничната комисия и трудностите пред напредването и успеха ѝ следва да бъдат обект на отделно изследване.

През февруари 1625 г. Придворният военен съвет издава резолюция в 12 ръкописни страници относно разходите, направени от мисията на Курц фон Зенфтенау. Впоследствие документът е предаден на Придворната финансова камара (Hofkammer).⁵³ В наративна форма и с необходимата аргументация са описани раздадените от дипломата парични подаръци и обещаните такива, които трябва да бъдат изпратени. Отчетени са извънредните условия на чести смени на османските чиновници и висшите управници и произтеклите от тях последици. Придворната финансова камара е призвана да се допита до Курц относно приблизителната сума, необходима за подаръците (в монети, сребърни съдове и други стоки) за една година напред и да се погрижи да бъдат осигурени в срок. Обръща се внимание на финансовите затруднения на постоянния хабсбургски представител на Босфора, но увеличаването на годишната му издръжка е отложено. Вземат се предвид съветите на Курц относно важността на доброто предварително провизиране и навременните плащания на различните служители на посланичеството, като в частност са споменати драгоманите. Това са и основни условия за доброто функциониране на новоорганизираната система от доверени лица в София, Белград и Буда, които поемат транспорта на кореспонденцията. Предвижда се всяка година резидентът на Босфора да изпраща поне 12 доклада до хабсбургския двор, а от новата организация се очаква да улесни процеса и да спести средства от изпращането на извънредни куриери. През следващата година хабсбургският резидент в османската столица Себастиан Лустриер споменава двата маршрута през Венеция и през Буда като алтернативи.⁵⁴

Доколко мисията на Курц фон Зенфтенау действително успява трайно да подпомогне хабсбургската източна политика, показват изследванията върху работата на колегите му от следващите десетилетия.⁵⁵ Докладите на дипломатите на Босфора предлагат единични препратки относно функционирането на системата на тайната кореспонденция. Запазени документи, издадени от Придворния военен съвет и Придворната финансова камара от 1629 – 1630 г., разкриват любопитен казус, свързан с довереното лице в Белград – търговец, родом от Рагуза,

Франческо Влати, с когото в рамките на 4 месеца са сключени две различни споразумения за извършването на услугите му с осезаема разлика в обещаното годишно заплащане – 400 и 600 талера. Прави впечатление, че дори по-ниската сума е чувствително по-висока от договорената 6 години по-рано от Курц фон Зенфтенау (240 талера).⁵⁶ В едно свое становище по темата от 1646 г. наследникът на Себастиан Лустриер – резидентът Йохан Рудолф Шмид фон Шварценхорн (1629 – 1643), разкрива, че за придвижването на писмата си използва приоритетно именно доверени лица, от Белград, София и Буда, сред които са както християнски търговци, така и османски субекти от Буда.⁵⁷

Благодарности

Публикацията се осъществява благодарение на Националната научна програма „Млади учени и постдокторанти – 2“ (ПМС 206/07.04.22). Авторът разработва проект по Програмата в Института за исторически изследвания при Българската академия на науките.

БЕЛЕЖКИ

1. Мирът от 1547 г. се сключва от султан Сюлейман Великолепни, от една страна, и Фердинанд Хабсбургски и император Карл V, от друга, за срок от 5 години, като двамата Хабсбурги изпращат отделни ратификации на споразумението. Сключените след абдикацията на Карл V и разделянето на владенията му споразумения между Виена и Константинопол не включват испанския крал въпреки многократните хабсбургски усилия в тази посока. Относно политиката на Виена в унгарските земи до 1547 г. виж: Ernst Dieter Petritsch, *Die Ungarnpolitik Ferdinands I. bis zu seiner Tributpflichtigkeit an die Hohe Pforte* (Wien, 1979).
2. Относно Придворния военен съвет виж: PÁLFFY, G., 2004. *Die Akten und Protokolle des Wiener Hofkriegsrats im 16. und 17. Jahrhundert*. In: *Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16 – 18 Jahrhundert) Ein exemplarisches Handbuch*. Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, Ergänzungband 44), Pauser, J., Scheutz, M., Winkelbauer, Th. eds., 182 – 195. Wien, München: Oldenbourg; REGELE, O., 1949. *Der österreichische Hofkriegsrat: 1556 – 1848*. Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs: Ergänzungsband; 1,1. Wien: VerldÖsterrStaatsdruckerei.
3. Относно хабсбургското разузнаване и функциите и работата на постоянните представители на Виена в Константинопол, виж: Stoyanova 2022.
4. Относно великите посланичества виж: Strohmeyer 2019; Würflinger, 2020.
5. Относно Адам фон Херберщайн виж: NEHRING & BRANDSTETTER 1983.
6. „[...] Als solle er, unser bottschafter, mit ihme veziern wegen ehister volziehung solcher commision, und was er hiezue für persohnen zuschickhen gedenckt,

- auch an was orth dieselbe anzustöllen sein möchte, zu desto besserer des fridens erhaltung sich unterreden, und einen schluss machen. Wollen wir alß dan darzu unsers thails auch commissarios deputiren und abordnen. [...]*“, ФЕРДИНАНД II. 1623. Инструкция за Йохан Якоб Курц фон Зенфтенау. Инструкция. В: Österreichisches Staatsarchiv/Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Staatenabteilungen (ÖStA/HHStA StAbt), Türkei I, Kart. 96. Konv. 1, fol. 52r.
7. WIGGRILL, F. K., 1804. *Schauplatz des landsässigen niederösterreichischen Adels*. Wien, vol. 5, p. 345.
8. „[...] dero alhiege türckische pottscaffitter Achmet beeg so gleichfahls mit praesenten, von der Pforten herausgeordnet worden, und ein zeitlang alhier aufgehalten hat. Denselben sulthani abgesandten haben wir nun ehrlich abgefertiget, sambt und mit demselben soll unser botschafter nach Constantinopel fortraisen [...]“, ФЕРДИНАНД II. 1623. Инструкция за Йохан Якоб Курц фон Зенфтенау. Инструкция. В: Türkei I, Kart. 96. Konv. 1, fol. 57r.
9. Йохан Паул Дамиани служи като куриер и драгоман на хабсбургския представител в Истанбул Михаел Щарцер. Според документ, издаден от Придворната финансова камара през април 1613 г., Дамиани получава месечна издръжка от императорския двор в размер на 30 талера от ноември 1612 г., виж: ПРИДВОРНА ФИНАНСОВА КАМАРА. 1613. Наредба. В: HHStA, Türkei I, Kart. 96. Konv. 1, fol. 27.
10. Себастиан Лустриер фон Либенщайн безспорно пътува към Истанбул заедно с Йохан Курц, но що се отнася до драгомана Дамиани, инструкцията, която получава Курц от императорския двор, внася известно съмнение. Дипломатът е посъветван да влезе в контакт с Дамиани няколко дни преди пристигането си в османската столица, за да може драгоманът да се погрижи за известяването на каймакама в тази връзка. Също така от Дамиани се очаква да потърси възможност за скорошна аудиенция. Това предполага, че към момента на издаване на инструкцията Дамиани се намира в османската столица, виж: ФЕРДИНАНД II. 1623. Инструкция за Йохан Якоб Курц фон Зенфтенау. Инструкция. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 1, fol. 58v. Няма съмнение, че впоследствие след пристигането на Курц двамата са в постоянен контакт.
11. Йосиф Барбато (Josephus Barbato или Abudacnus) е египетски копт, родом от Александрия, известен за времето си библиофил и учен, владеещ няколко езика. След като прекарва две десетилетия, пътувайки из Европа, през 1622 г. пристига във Виена по покана на императорския библиотекар Себастиан Тенгнагел, а впоследствие постъпва на работа като преводач към Придворния военен съвет в Хабсбургския двор. Година по-късно е изпратен в Истанбул, за да заеме поста на главен драгоман на хабсбургското представителство на Босфора. Виж: CZIRÁKI, Zs., 2016. Language Students and Interpreters at the Mid-seventeenth-century Habsburg Embassy in Constantinople, In: *Theatrum historiae* 19, pp. 27–44, тук: 32. Относно Йо-

- сиф Барбато виж също: HAMILTON, A., 1994. An Egyptian Traveller in the Republic of Letters: Josephus Barbatus or Abudacnus the Copt. In: *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, vol. 57, pp. 123 – 150.
12. Андраш Изденци (András Izdenczy) вероятно се присъединява към пратеничеството през есента на 1623 г. Запазени са реферат и решение за изпращането му (29 август 1623 г.), както и документ с изброените му изисквания във връзка с пътуването (26 август 1623 г.), виж: Finanz- und Hofkammerarchiv, Reichsakten (FHKA/SUS/RA), Kt. 302, fols. 45 – 46, 50 – 51; 58 – 61. Курц не го споменава поименно нито в текущите си доклади до императорския двор, нито във финалната си релация. През 1640 г. Изденци отново е изпратен в османската столица, виж: Ibid., Kt. 303, Mappe 32.
13. Забавеното пристигане на придружителното писмо (*saluum conductum*) задържа Курц в Коморн за цели седем седмици. Едва на 4 септември той продължава към Гран и впоследствие пристигна в Буда на 7 септември. В Белград пристига на 22 септември след опасно и изключително трудно пътуване, като споделя, че е щастлив, че е пристигнал жив, виж: КУРЦ ФОН ЗЕНФТЕНАУ, Й. Я. 1623. Писмо до император Фердинанд II. Писмо. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 1, fol. 84r. Едва на 19 октомври Курц пише на императора от София, където е пристигнал отново при много неблагоприятни метеорологични условия, виж: КУРЦ ФОН ЗЕНФТЕНАУ, Й. Я. 1623. Писмо до император Фердинанд II. Писмо. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 1, fol. 94r. В Истанбул пристига на 9 ноември, виж: Ibidem, fol. 154r.
14. Виж: HHStA, Türkei I, Kt. 109, Konv. 1, fols. 76, 80 – 81, 83, 84, 90 – 91, 94 – 95, 109 – 111.
15. Относно престоя на Курц в Буда, виж: HHStA, Türkei I, Kt. 109, Konv. 2, fols. 170 – 176, 180, 181 – 186, 188 – 197, 205 – 206, 225; Konv. 3, fols. 5 – 6, 7 – 9, 10 – 11, 12 – 13, 14 – 46.
16. Виж напр.: “[...] *der Türggen feindt je einmal also beschaffen, das wan sii mit aindtweders das gewaldt deß schwerdts oder grosse present vor augen sehen, beii ihnen nichts fruchtbarliche zu richten.*[...]“, КУРЦ ФОН ЗЕНФТЕНАУ, Й. Я. 1624. Писмо до император Фердинанд II. Писмо. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 2, fol. 50v.
17. Първото назначение на Суфи Мехмед паша за бейлербей на Буда е от декември 1616 г., но той достига Белград едва през март 1617 г., а през юни с.г. е назначен за каймакам на великия везир и отново се връща в столицата. Има сведения, че през месец май все още е в Белград, така че може да се предположи, че на този етап изобщо не стига до Буда. За втори път е назначен за бейлербей на Буда през февруари 1621 г., но пристига в града едва през ноември/декември с.г. Въпреки че още през декември отново е свален от длъжност и заменен за два месеца с Кенан паша, кореспонденцията му в хабсбургския двор не престава чак до април 1622 г., когато се връща в Константинопол. Още през октомври с.г. отново е обратно в Буда, където остава до смъртта си през август 1626 г., Виж: Kármán 2022, pp. 13 – 14.

18. Мере Хюсеин (†1624) паша, родом от Печ, дн. Косово, заема длъжността велик везир два пъти за кратко – 13 юни – 8 юли 1622 г. и 5 февруари – 30 август 1623 г.
19. През 2022 г. Факултетът по хуманитарни науки на Университета в Сегед и Изследователският център за хуманитарни науки Eötvös Loránd поставят началото на поредица “Diplomatic Relations between Ottomans, Habsburgs and Hungarians. Documents and Studies”, чиято цел е да публикува сборници с архивни документи, свързани с хабсбургско-османските дипломатически отношения. Първото издание от поредицата е посветено на кореспонденцията на бейлербейовете на Буда в периода 1617 – 1630 г., виж: Kármán 2022.
20. „[...] *besorg mich aber gleichsfaß seii werden alles auff den vezier von Offen remittiern wöllen ich welchen Eur. Mt. gar höchst vernünfftig zum freundt, weilen alhie jeder meiniglich von seinem rath und guettachten dependiert, auß ursach das sich fast niemandts auf das ungerische wesen ihn den wenigisten verstehet [...] und ist meines erachtens diser ursah halber das present so dem Ali Aga alß seinen agenten alhie verschrieben worden, umb so vil desto besser angelegt. [...]*“, КУРЦ ФОН ЗЕНФТЕНАУ, Й. Я. 1624. Писмо до Суфи Мехмед паша, бейлербей на Буда. Писмо. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 2, fol. 48v.
21. КУРЦ ФОН ЗЕНФТЕНАУ, Й. Я. 1623. Писмо до император Фердинанд II. Писмо. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 1, fol. 90r.
22. Кара Кеманкеш Али паша (†1624) е велик везир в периода 10 август 1623 – 3 април 1624 г. Играе важна роля в османско-сафавидската война от 1623 – 1639 г. и се слави като влиятелен сред еничарите. Виж: REPP 1997, p. 884.
23. Мустафа I (1600 – 1639) е вторият син на султан Мехмед III (упр. 1595 – 1603). Когато по-големият му брат Ахмед II става султан, той не екзекутира Мустафа, както е традицията да се постъпва с по-малките братя на владетеля. С издигането на Мустафа за султан след смъртта на Ахмед II се създава прецедент за унаследяване на трона на възрастов принцип между братя. Безгласна фигура в интригите между дворцовите фракции, Мустафа I скоро е свален от престола и на негово място застава племенникът му Осман II (упр. 1618 – 1622). След убийството на Осман II по време на бунта на еничарите Мустафа е възстановен на престола и се задържа на власт още година. Виж: Kramers 1993, p. 707.
24. GROOT, A. H. de, 1993. Murad IV. In: *Encyclopaedia of Islam*, Third Edition. Vol. 7 (1993), Leiden, Brill, pp. 597 – 599.
25. КУРЦ ФОН ЗЕНФТЕНАУ, Й. Я. 1623. Писмо до император Фердинанд II. Писмо. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 1, fol. 84v.
26. КУРЦ ФОН ЗЕНФТЕНАУ, Й. Я. 1623. Писмо до Ханс Каспер фон Щадион. Писмо. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 1, fols. 109 – 111.
27. КУРЦ ФОН ЗЕНФТЕНАУ, Й. Я. 1624. Финален доклад до император Фердинанд II. Финален доклад. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 3, fols. 17v.

28. Ibid., fol. 18v.

29. Ibid.

30. „[...] *Ich hab aber allergnst herr unnd kaißer, im werkhe wahr befunden, daß der weiße Salomon, ohne gelt bei den Türckhen nichts richten würde, hab auch erfahren, daß diße mein ambassada in solchen concept bei den Türckhen gepracht worden alß ob ich ganze fuehren mit thallern, dieselben under sie außzuetheillen, mit herein gebracht hette, daher ich bei dem oberisten vesier zue inniger privat audienz, biß daeto nit gelangen khünen sondern bin genötigt worden, ime ein gelt present über daß jenige, so er in Eur. Mt. Nammen albereit empfangen nit allem ins khünfftig, sondern noch vor der audiez einzuehendigen, verhaissen. [...]*“, КУРЦ ФОН ЗЕНФТЕНАУ, Й. Я. 1624. Писмо до император Фердинанд II. Писмо. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 2, fol. 3v.

31. На великия везир Курц обещава сумата от 5000 талера, а на Али ага – 8000 талера. Виж: КУРЦ ФОН ЗЕНФТЕНАУ, Й. Я. 1624. Писмо до император Фердинанд II. Писмо. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 2, fol. 4r.

32. “[...] *auf die fast täglich zutragende mutationes der officier davon den altzeith mit neben presenten muß gefast sein [...]*“, КУРЦ ФОН ЗЕНФТЕНАУ, Й. Я. 1624. Писмо до император Фердинанд II. Писмо. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 2, fol. 48v.

33. “[...] *wie dan ganz unverhofft gestriges tags der obrist vezier Ali bassa auß bevelch des türggischen khaysers stranguliert, und an sein statt ein anderer obrist vezier gemacht worden und weilen derselbe in kürze mit der soldatescha fortziehen soll. Alß ist beinebens ein caimekam, oder statthalter, welch in seinem abwesen alhie residieren solle, verordnet worden, disen zweien müessen alle hie anwesende bottschaftter den alten brauch nach mit ansehentlichen presenten gratulieren dan, welcher solches unnderliesse allerlei schimpff und vervolungen zugewartten hette [...]*“, КУРЦ ФОН ЗЕНФТЕНАУ, Й. Я. 1624. Писмо до император Фердинанд II. Писмо. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 2, fol. 123.

34. “[...] *da ich auf dise weiß auch in meiner taglichen underhaltung in kürze werde mangl leiden. Und villeicht noch destwegen in spott und schaden wurde gerathen müessen. [...]*“, КУРЦ ФОН ЗЕНФТЕНАУ, Й. Я. 1624. Писмо до император Фердинанд II. Писмо. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 2, fol. 4v.

35. “[...] *damit in beemanglung der nottwendigen underhaltung Eur. May. ministern autoritet und reputation alhie nit noch mehr geschmälert und noch größer verachtung verursacht werde. [...]*“, КУРЦ ФОН ЗЕНФТЕНАУ, Й. Я. 1624. Писмо до император Фердинанд II. Писмо. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 2, fol. 115r.

36. “[...] *weilen ich alhie alles bißhero auß meinem beütl zahlen, und bei diser ungewöhnlichen teurung ein unglaubliche spesa aufwenden mueß [...]*“, КУРЦ ФОН ЗЕНФТЕНАУ, Й. Я. 1623. Писмо до император Фердинанд II. Писмо. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 1, fols. 155v – 156r.

37. “[...] und hiesiger ortten ungewöhnlicher teurung taglich dermassen zuenimbt, das man mir zum exempl das fleisch so man zu meiner hieher khunfft umb 12 aßberl bezalt, an jezo umb 30 erkhauffen müeß, welcher proportion nach, alle andere sachen gestiegen [...]”, КУРЦ ФОН ЗЕНФТЕНАУ, Й. Я. 1624. Писмо до император Фердинанд II. Писмо. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 2, fol. 123r.
38. За повече подробности, виж: Pamuk 1997.
39. КУРЦ ФОН ЗЕНФТЕНАУ, Й. Я. 1624. Писмо до император Фердинанд II. Писмо. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 2, fol. 111r.
40. “[...] Allergnedigister kayser und herr, werden Eur. May. selbsten hoffentlich in Ksl. gnaden betrachten in was gelts nötten ich mich alhie befinde weilen der wexlbrieff noch biß dato außbleibt, die acht monat darauf ich mein underhaltung empfangen alberait verstrichen, die alhiesige teurung fast unerhört, und dermassen vil particular verschenkhungen darvon Eur. May. noch nur so lang ich zu Wien gewest khein wort vermeldt worden, beshehen müessen, das ich mich selbst verwundern mues wie ich so lang hab auß davon khinden [...]”, КУРЦ ФОН ЗЕНФТЕНАУ, Й. Я. 1624. Писмо до император Фердинанд II. Писмо. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 2, fol. 111v.
41. В търговския език от XVII, XVIII и XIX век думата Wechsel се отнася до документ, съставен съгласно специфична правна форма, чрез която издателят задължава или себе си, или друг човек да плати определена сума пари за определена цел в определен срок до посочения собственик на документа, който представлява един вид платежно нареждане, виж: Zerres 2020, pp. 1 – 2.
42. “[...] Allergnedigister herr, die trungende euserste nott, darin ich mich wegen noch stätter außbleibung des höchstnottwendigen verordneten wexlbrieff befunde, zwingt mich Eur. Mt. nicht allein mit unnderschiedlich allergehorsambisten schreiben, wie biß dato beschehen, sondern auch mit gegenwertig eignen currier zubefelligen [...]”, КУРЦ ФОН ЗЕНФТЕНАУ, Й. Я. 1624. Писмо до император Фердинанд II. Писмо. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 2, fols. 123r, “[...] Alß hab ich khein besser mittel gewüst, alß deroselben durch diesen aignen currier die grosse noth in underthenigkheit for augen zustellen [...]”, Ibid., fol. 123v.
43. КУРЦ ФОН ЗЕНФТЕНАУ, Й. Я. 1624. Финален доклад до император Фердинанд II. Финален доклад. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 3, fols. 23v.
44. Относно Матиас дел Фаро виж: Stoyanova 2017.
45. КУРЦ ФОН ЗЕНФТЕНАУ, Й. Я. 1624. Финален доклад до император Фердинанд II. Финален доклад. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 3, fols. 24r-v; КУРЦ ФОН ЗЕНФТЕНАУ, Й. Я. 1624. Писмо до император Фердинанд II. Писмо. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 2, fols. 135r, 154r.
46. “[...] Im übrigen erwarte ich mit sehr großen verlang schreiben von hoff, wail ich die ganze zeit über, außer der jenigen so mir mein currier den ich per umbschreibung der credenz schreiben hinauß geschickht, gebracht, ainigen büechstaben empfangen, welches mir nit allain alte negotiationes gar schwär

machet, weiln ich die zeittung von frembden und offtmalß verdächtigen ortten haben müeß, sondern auch meinen credit und ansehen in etwas geschmelert weillen es bei den frembden das ansehen hat, alß wan man meiner zu hoff vergeßen hette.[...]”, КУРЦ ФОН ЗЕНФТЕНАУ, Й. Я. 1624. Писмо до император Фердинанд II. Писмо. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 2, fols. 50r.

47. В десетилетията след установяването на постоянното хабсбургско представителство в Истанбул (1547) до избухването на Дългата война (1593) основен маршрут за пренасяне на кореспонденцията е този през Венеция, като императорският дипломатически представител в града я получава и има отговорността да я придвижи нататък. По-късно след разработването и на алтернативни направления този маршрут остава предпочитан от императорските резиденти. В началото на 70-те години на XVI век чрез инсталирането на доверено лице е организирано изпращането на писма през Дубровник, но този маршрут е използван едва до 1584 г. Относно транспортирането на кореспонденцията през втората половина на XVI век виж: Stoyanova 2020, pp. 255 – 262.
48. “[...] *Damit wir auch von der Porten desto öffter auf Griechschweissenburg und Ofen, schreiben und relationen haben. Wir auch dahin werths unsere schreiben mit sicherheit bestöllen können. lassen wir unß gdigst belieben, daß zu Griechischweissenburg und Sophia aigne leith mögen bestellt werden, durchwelcher fleiß und zu thun alle schreiben hin und her, fleisig und sicher bestölt werden mögen. Doch aber daß, die besoldung auf baiiden örthern sich mit nit höher in allem, dan zumaist auf 500.reichs thaller erstrockhe. [...]*”, ФЕРДИНАНД II. 1623. Инструкция за Йохан Якоб Курц фон Зенфтенау. Инструкция. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 1, fol. 58v.
49. КУРЦ ФОН ЗЕНФТЕНАУ, Й. Я. 1624. Финален доклад до император Фердинанд II. Финален доклад. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 3, fols. 41r – 43r.
50. Ibid., 43v – 44r.
51. От финалния доклад на Курц става ясно, че той уведомява императора за заминаването си с писмо от София, което обаче не е запазено. Курц пристига в Буда на 6 август 1624 г. без сериозни проблеми по време на пътуването си. Посрещнат и придружен е от всички войски, които се намират в Буда по това време. Обичай е тези войски да се събират в Буда по това време на годината, макар и обикновено не в такива размери. Виж: КУРЦ ФОН ЗЕНФТЕНАУ, Й. Я. 1624. Финален доклад до император Фердинанд II. Финален доклад. В: Türkei I, Kt. 109, Konv. 3, fols. 27v – 28r.
52. ФЕРДИНАНД II. 1624. Писмо до хабсбургската гранична комисия. Писмо. В: Türkei I, Kt. 110, Konv. 1, fol. 114r.
53. ПРИДВОРЕН ВОЕНЕН СЪВЕТ. 1625. Резолюция. В: FHKA, RA, Kt. 302, fols. 94r – 95v, 106r – 109v.
54. ЛУСТРИЕР, С. 1625. Писмо до император Фердинанд II. Писмо. В: Türkei I, Kt. 110, Konv. 1, fol. 168r, 169r.
55. Виж напр.: Szabados 2023.

56. ДОКУМЕНТИ ОТНОСНО СИГУРНОТО ИЗПРАЩАНЕ НА ПИСМА ДО ТУРЦИЯ. 1630. В: ФНКА, РА, Кт. 302, fols. 288 – 308.
57. ШМИТ, Й. Р. 1646. Становище относно тайната кореспонденция. В: ФНКА, РА, Кт. 314, fols. 266 – 269. В други източници се споменават и маршрутите през Венеция, Дубровник и Трансилвания.

Acknowledgments & Funding

The article was prepared with the support of the national scientific program “Young scientists and postdoctoral fellows – 2” (RMS 206/07.04.22). The author is developing a project under the Program at the Institute for Historical Studies at the Bulgarian Academy of Sciences.

REFERENCES

- CZIRÁKI, Z., 2020. ‘Mein Gueter, väterlicher Maister’: Wissenstransfer unter Kaiserlichen Gesandten an der Hohen Pforte in der Ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts. *Chronica*, vol. 19 (September), pp. 42 – 83. <https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/chronica/article/view/34022>.
- CZIRÁKI, Z., 2016. Language Students and Interpreters at the Mid-seventeenth-century Habsburg Embassy in Constantinople. *Theatrum historiae*, vol. 19, pp. 27 – 44.
- GROOT, A. H. de, 1993. Murad IV. In: *Encyclopaedia of Islam*, Third Edition. Vol. 7, pp. 597 – 599. Leiden, Brill.
- HAMILTON, A., 1994. An Egyptian Traveller in the Republic of Letters: Josephus Barbatus or Abudacnus the Copt. *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, Vol. 57, no. 1, pp. 123 – 150. DOI: 10.2307/751466.
- KÁRMÁN, G. (Ed.), 2022. *The Correspondence of the Beylerbeys of Buda, 1617 – 1630*, Budapest.
- KRAMERS, J.H., 1993. Mustafa I. In: *Encyclopaedia of Islam*, Third Edition. vol. 7, p. 707. Leiden, Brill.
- KUEFSTEIN, K. Graf von, 1615. *Studien zur Familiengeschichte in Verbindung mit der Landes- und Kulturgeschichte*, III. Teil, 17. Jahrhundert, Leipzig.
- MANTRAN, R., (Ed.), 2011. *History of the Ottoman empire*. Sofia: Riva. (In Bulgarian).
- MATUZ, J., 2012. *Das Osmanische Reich: Grundlinien seiner Geschichte*. 7. Auflage. Darmstadt: Primus Verlag.
- NEHRING, K., & BRANDSTETTER, M., 1983. *Adam Freiherrn zu Herbersteins Gesandtschaftsreise nach Konstantinopel: Ein Beitrag zum Frieden von Zsitvatorok (1606)*. München: R. Oldenbourg.
- PÁLFFY, G., 2004. Die Akten und Protokolle des Wiener Hofkriegsrats im 16. und 17. Jahrhundert. In: PAUSER, J.; SCHEUTZ, M.;

- WINKELBAUER, T. (Eds.) *Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16 – 18 Jahrhundert) Ein exemplarisches Handbuch. (Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, Ergänzungsband 44)*, pp. 182 – 195. Wien, München: Oldenbourg.
- PAMUK, S., 1995. Money in the Ottoman Empire, 1326 – 1914. In: INALCIK, H. & QUATAERT, D. (Eds.) *The Ottoman Empire: Its Economy and Society, 1300 – 1914*. Cambridge University Press.
- PAMUK, S., 1997. In the Absence of Domestic Currency: Debased European Coinage in the Seventeenth-Century Ottoman Empire. *Journal of Economic History*, vol. 57, pp. 350 – 360.
- PETRITSCH, E. D., 1979. *Die Ungarnpolitik Ferdinands I. bis zu seiner Tributpflichtigkeit an die Hohe Pforte* (Wien).
- RADWAY, R. D., 2017. *Vernacular Diplomacy in Central Europe: Statesmen and Soldiers between the Habsburg and Ottoman Empires, 1543 – 1593*. Princeton University.
- REPP, R. C., 1997. Kemankesh (“Archer”), Ali Pasha. In: *Encyclopaedia of Islam*, Third edition. Vol. 4, Leiden, Brill, p. 884.
- SPULER, B., 1935. Die Europäische Diplomatie in Konstantinopel bis zum Frieden von Belgrad (1739). Teil 3: Listen der in Konstantinopel anwesenden Gesandten bis in die Mitte des 18. Jhdts, *Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven*, Neue Folge, XI/3 – 4, pp. 313 – 342.
- STOYANOVA, A., 2017. The Dragomans of the Habsburg Embassy in Constantinople in the Second Half of the 16th Century: The Story of Matthias del Faro. In: *History Studies*. Vol. 18, Limerick: University of Limerick, pp. 95 – 108. <http://hdl.handle.net/10344/8904>.
- STOYANOVA, A., 2020. *Vienna, Madrid and the Habsburg-Ottoman relations, 1555 – 1606*. Unpublished doctoral dissertation. Sofia University. (In Bulgarian)
- STOYANOVA, A., 2022. Habsburg intelligence in the Ottoman empire during the 16th century, *Publications of the Institute for Historical Studies*, Vol. 38, Sofia: Marin Drinov. ISSN 23675187, 337 – 357. (In Bulgarian).
- STROHMEYER, A., 2019. The Symbolic Making of the Peace of Carlowitz: The Border Crossing of Count Wolfgang iv of Oettingen-Wallerstein during His Mission as Imperial Grand Ambassador to the Sublime Porte (1699 – 1701). In: *The Treaties of Carlowitz (1699)*. Leiden, The Netherlands: Brill. https://doi.org/10.1163/97890004414280_014.
- SZABADOS, J., 2019. Habsburg–Ottoman Communication in the Mid-17th Century – The Death of Imperial Courier Johann Dietz. A Case Study. In: *Osmanlı Araştırmaları/ The Journal of Ottoman Studies*, LIV, 119 – 140.
- SZABADOS, J., 2023. *Die Karriere des deutschen Renegaten Hans Caspar in Ofen (1627 – 1660) im politischen und kulturellen Kontext*.

- Fontes Rerum Austriacarum, II. Abteilung: Diplomataria et Acta, 100. Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, <https://doi.org/10.1553/978OEAW92787>.
- WIßGRILL, F. K., 1804. *Schauplatz des landsässigen niederösterreichischen Adels*. Wien, Vol. 5.
- WÜRFLINGER, C., 2020. Symbolic Communication in Habsburg-Ottoman Diplomatic Relations. The Grand Embassy of Johann Rudolf Schmid zum Schwarzenhorn (1650 – 1651). *Legatio: The Journal for Renaissance and Early Modern Diplomatic Studies*, vol. 4, pp. 95 – 122. <https://doi.org/10.12775/LEGATIO.2020.05>.
- ZERRES, C., 2020. Entstehung und Entwicklung eines bargeldlosen Zahlungsverkehrs im 19. Jahrhundert. In: *Schriftenreihe Arbeitspapiere für Marketing und Management*“, Arbeitspapier, no. 50, Offenburg, ISSN: 2510-4799.
- ZIEGLER, K., 2004. The peace treaties of the Ottoman Empire with European Christian powers. In: LESAFFER, R. (Ed.), *Peace Treaties and International Law in European History: From the Late Middle Ages to World War One*, pp. 338 – 364. Cambridge: Cambridge University Press. DOI:10.1017/CBO9780511494239.016

**THE MISSION OF JOHANN JAKOB KURZ
VON SENFTENAU TO CONSTANTINOPLE (1623 – 1624)
AND THE CHALLENGES FOR THE HABSBURG DIPLOMATS
ON THE BOSPHORUS AFTER THE LONG TURKISH WAR**

✉ **Dr. Aneliya Stoyanova**
ORCID iD 0000-0001-9423-9992
Institute for Historical Research
Bulgarian Academy of Sciences
Sofia, Bulgaria
E-mail: aneliya.an.st@gmail.com